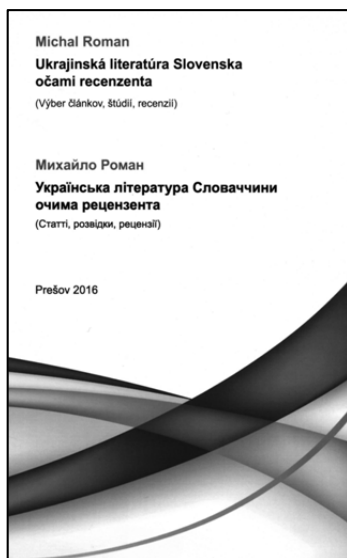

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА СЛОВАЧЧИНИ В ДОСЛІДЖЕННЯХ МИХАЙЛА РОМАНА*

Відомий словацький науковець Михайло Роман (нар. 1930) не одне десятиліття досліджує українську літературу Пряшівщини та Закарпаття, простежує словацько-українські літературні взаємини, аналізує словацьку літературу в українських перекладах та українську – у словацьких і под. Нове видання презентує вибрані

статті, розвідки та рецензії вченого, що з'явилися в наукових збірниках та інших виданнях по обидва боки кордону упродовж останніх двадцяти п'яти років. До того, зауважимо, студії професора М. Романа узріли світ у монографії "Література і час" (1985).

У вступному слові літературознавець констатує: „Я нікому не нав'язую своїх думок, поглядів на конкретний твір; я висловлював тут лише свій суб'єктивний погляд, хоч і намагався бути об'єктивним. Але бути об'єктивним при читанні художнього твору, переповненого почуттями автора, дуже тяжко, адже кожен поет чи прозаїк вклав у нього значну частку своїх власних почуттів. І його почуття потім, закономірно, викликали у мене аналогічні відчуття...” (с. 13).

Презентоване видання засвідчує, що вже полудень віку Михайло Роман не зраджує власним зацікавленням. Тут містяться як статті ширшого, узагальнюючого характеру, так і публікації, що торкаються творчості окремих авторів, багатьох із яких Михайло Роман мав честь знати особисто.

Відкриває збірник ґрунтовна розвідка "Деякі особливості розвитку художньої літератури русинів-українців у трикутнику словацько-українсько-польського пограниччя у ХХ ст.". Автор приходить до висновку, що літературна спадщина ХІХ ст. не вибудувала традицій, на які могла б опертися нова, модерна література ХХ ст. А ось у міжвоєнний період крайова література розвивалася у трьох національних і мовних напрямках з перевагою двох тенденцій – реалістичної та романтичної. Найкращих результатів тут досягли Зореслав

та Федір Лазорик. Зрозуміло, твердить учений, що література Пряшівщини розвивалася разом із літературою Закарпаття і становила з нею одне ціле. Велику роль у літературному процесі відіграла греко-католицька церква, передусім єпископ П. Гойдич. Церква відстоювала і поширювала дух руськості серед народу, пропагувала доробок знакових українських письменників тогочасся. На жаль, констатує дослідник, повоєнний період виявився не дуже сприятливим для розвитку українського слова на теренах Східної Словаччини, адже багатьох письменників переслідували, окремих просто викинули з літературного процесу, заборонили друкувати тощо. Денаціоналізація і словакізація русько-українського населення Словаччини призвели до того, що крайова література фактично "опинилась у тупику" (с. 34).

Загалом як про згаданих вище Зореслава та Федора Лазорика, так і про багатьох інших українських митців Словаччини М. Роман написав десятки студій. У згаданому виданні докладно проаналізовано доробок В. Гренджі-Донського, Івана Мацинського, Михайла Шмайди, Єви Бісс, Федора Іванчова, Івана Прокіпчача, Юрка Боролича, Василя Дацея, Іллі Галайди, Сергія Макари, Михайла Дробняка, Івана Яцканина, Юліуса Панька, Степана Ганушина, Мілана Бобака, Віталія Конопельця, Ганни Коцур, Йосифа Збіглія, Надії Вархол, Прокіпа Колісника, Мирослава Немета, Юрія Дацка... Наголосимо, що до творчості декого зі згаданих письменників літературознавець звертається усе життя, відслідковуючи їхні нові видання, що засвідчують копійку працю над Словом, поступ особистості.

Так, кілька студій присвячено чудовому поету Федорові Лазорику ("Fedor Lazoryk – básnik nášho kraja (1913–1969)", "Голос карпатської землі і долі (до 100-річчя від дня народження Ф. Лазорика" та ін.). Відчувається, що Михайло Роман захоплюється Ф. Лазориком як митцем і громадянином, крила музи якого згоріли у тоталітарній круговерті. Учений підкреслює, що "Федір Лазорик належить до перших повоєнних авторів, які писали українською літературною мовою", що він "збагатив майже всі роди і жанри (крім драми) нашої літератури", що "доробок митця досі належно не оцінено, хоча й вийшло двотомне видання його творів", а отже, все написане потребує нового, модерного прочитання й переосмислення (с. 97).

Неодноразово звертався М. Роман і до поетаті Івана Мацинського ("Поетія Івана Мацинського в контексті української повоєнної літератури Чехо-Словаччини", "Розмова сторіч" Івана Мацинського...), який є цілою епохою в культурно-мистецькому житті Пряшівщини минулої до-

* Рец. на книжку: Михайло Роман. Українська література Словаччини очима рецензента (статті, розвідки, рецензії). – Пряшів, 2016. – 392 с.

би. Учений вважає І. Мацинського феноменом серед когорти інших репрезентантів тодішнього літпроцесу, адже його поезія "акумулювала в собі культуру поетичного мислення не лише свого народу, Чехословаччини чи України, а й ширше, – акумулювала людську духовність у її глибоких інтимних і соціальних вимірах" (с. 120).

До, так би мовити, улюблених авторів М. Романа належить Сергій Макара, який увійшов у літературу в середині 50-х років минулого століття і активно творить досі. Вчений констатує, що С. Макара зразу викликав значний інтерес свіжим поетичним голосом, новими художніми образами і темами. Прописався в літературі як творець інтимної, пейзажної і суспільної лірики. "В його творчості, – пише дослідник, – домінують три теми: тема жінки-матері, тема кохання та тема рідного краю – Карпат" (с. 157). Аналіз доробку С. Макари спостерігаємо в низці студій – "Поезія Сергія Макари в контексті української літератури Словаччини", "Образи природи у "Жовтих метаморфозах" Сергія Макари", "Застороги поета Сергія Макари ("Мemento")", "Umenie hľadať a utvrdzovať krásu a dobro", "Я виріс в Карпатах" та ін. Крім того, Сергій Макара є самобутнім перекладачем зі словацької, тож ця сторінка в його доробку ще чекає на ґрунтовне вивчення.

Не обійшов увагою М. Роман і таку знакову постать Пряшівщини, як Ілля Галайда. Літератор простежив не тільки його поетичну спадщину, але й окремі прозові твори, вважаючи етапною в доробку письменника повість "Ілюзіоніст". "Твір було опубліковано 1971 року, в час наступу т. зв. "політичної консолідації", і дивує, що цензура пустила його у світ. Видно, – твердить М. Роман, – що була неграмотною, бо повість спрямована проти режиму, його моралі і скорумпованості" (с. 221). Та найбільше вченого вразило Галайдове оповідання "Слово про жайворонків" (1989), яке суголосе з епохальними новелами М. Коцюбинського – "Intermezzo" і "Цвіт яблуні"... Тут ми бачимо І. Галайду – імпресіоніста, трепетного лірика, що славить красу і велич природи.

Визначним репрезентантом культурно-мистецького життя Пряшівщини на зламі століть є Іван Яцканин – прозаїк, публіцист, перекладач, незмінний редактор часопису "Дукля". Багатогранній творчості письменника М. Роман присвятив не одне дослідження ("Художня проза Івана Яцканина", "Намальовані оповідання І. Яцканина", "Але це ж, властиво, про життя...", "Тайна перекладацької діяльності І. Яцканина..."). Вчений переконаний, що праці І. Яцканина є унікальним явищем в сучасній українській літературі. Його незмінний герой – одинак, знищений жорстоким і цинічним світом, – це, по суті, кожен із нас. Цікаво, що для перекладу І. Яцканин підбирає доробок тих словацьких авторів, які близькі йому за духом, способом мислення, світовідчуттям: „Саме досвід із власної художньої творчості допоміг йому глибше проникнути в душу кожного автора і знайти ключ до розкриття його творчої лабораторії" (с. 306).

Професор М. Роман жваво реагує і на появу суто літературознавчих досліджень, монографій, що вийшли з-під пера українців Словаччини. Про це свідчать рецензії та відгуки на науковий доробок Олени Рудловчак ("Бібліографічний довідник Олени Рудловчак"), Федора Ковача ("Федір Ковач, 1931–2009"), Юрія Кундрата ("Життя, наповнене творчою працею"), Любиці Баботи ("Нове дослідження про закарпатоукраїнську літературу"), Миколи Неврлого ("Нестор словацької україністики"), Ярослава Джоганика ("Epický profil Ivana Jackanina", "Нова книга про творчість Івана Яцканина") та ін. Аналіз видань, наукових студій згаданих літераторів відзначається точністю, скрупульозністю, вираженістю, він є глибоким і фаховим. Загалом розпорошені на сторінках збірника рецензії могли б скласти його самостійний розділ або й вилитися згодом в окреме видання. Адже в активі професора є ще ціла низка рецензій на наукові праці закарпатських літературознавців. Переконані, що невтомному досліднику українського літературного процесу на теренах Словаччини Михайлові Роману вдасться з легкістю це реалізувати.

Тетяна Ліхтей

Надійшла 25 березня 2017 р.